

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

HUDEBNÍ A TANEČNÍ FAKULTA

Hudební umění

Harfa

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**PROPOJENÍ KULTUR STŘEDNÍ A JIŽNÍ AMERIKY SE
SVĚTEM MODERNÍ HARFOVÉ HRY**

Mariana Jouzová

Vedoucí práce: Mga. Ana Brateljevič Ph.D.

Oponent práce: doc. Mgr. Jana Boušková

Datum obhajoby: 7.9.2021

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2021

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

FACULTY OF MUSIC AND DANCE

Art of Music

Harp

BACHELOR THESIS

**THE CONNECTION BETWEEN CENTRAL AND SOUTH
AMERICA AND THE WORLD OF MODERN HARP
PLAYING**

Mariana Jouzová

Thesis Supervisor: Mga. Ana Brateljevič Ph.D.

Thesis Opponent: doc. Mgr. Jana Boušková

Date of thesis defense: 7.9.2021

Academic title granted: BcA.

Prague, 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Propojení kultur střední a jižní Ameriky se světem moderní harfové hry

vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....
podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy, tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Evidenční list

Uživatel stvrzuje svým podpisem, že tuto práci použil pouze ke studijním účelům a prohlašuje, že jí vždy řádně uvede mezi použitými prameny.

[illegible]

PODEKOVÁNÍ

Děkuji celé své rodině, která je mi velkou oporou. Děkuji mámě, sestrám, profesorkám, které mě provázely a doprovázejí na cestě harfovým světem. Děkuji všem svým skvělým přátelům.

Abstrakt

V první kapitole této práce jsem si dala za cíl zmapovat historii, harfové kořeny a hlavní centra harfové hry a výroby v jižní Americe. Země jsou řazeny v podkapitolách dle významu dané oblasti v rámci přínosu nových vlivů do harfového řemesla, stavby nástroje, literatury, regionálních hudebních tradic. Každá podkapitola působí chronologicky. Má snaha byla popsat charakteristiku dané oblasti a její výjimečnost.

Druhá kapitola se zaměřuje na specifické hráčské techniky, efekty, které se uplatňují ve hře na jihoamerické harfy a odlišují se od jiných moderních harfových technik.

Třetí kapitola je zaměřena na propojení s tzv. moderním světem harfy, od 20. století po současnost. Propojení lidových tradic jižní Ameriky díky mezinárodním harfovým událostem a jejich vliv na harfovou literaturu.

Abstract

In the first chapter of this work, I aimed to map the history, harp roots and major centers of harp playing and production in South America. The countries are classified in subchapters according to the importance of the area within the contribution of new influences to the harp craft, instrument construction, literature, regional musical traditions. Each subchapter acts chronologically. My effort was to describe the characteristics of the area and its uniqueness.

The second chapter focuses on specific playing techniques, effects that are used in playing South American harps.

The third chapter focuses on the connection with the so-called modern world of the harp, from the 20th century to the present. Linking the folk traditions of South America through international harp events, and their influence on harp literature.

Obsah

ÚVOD.....	1
1. HISTORIE, PRVNÍ HARFY NA AMERICKÉM KONTINENTĚ	2
1.1 PARAGUAY	3
1. 2 MEXIKO	7
1.3 PERU	10
1.4 VENEZUELA	13
1.5 KOLUMBIE.....	15
1.6 BRAZÍLIE	18
1.7 EKVÁDOR	19
1.8 CHILE	20
1.9 ARGENTINA	21
2. SPECIFICKÉ TECHNIKY HRY NA HARFU V JIŽNÍ AMERICE	22
2.1 PARAGUAYSKÉ TREMOLO NEBOLI TRINO	22
2.2 BORDONEADO	22
2.3 TLUMENÉ GLISSANDO	22
2.4 EFEKT <i>EL TREN LECHERO</i> (MLÉČNÝ VLAK)	22
2.5 TECHNIKA MALÉHO GLISSANDA	22
3. PROPOJENÍ KULTUR JIŽNÍ AMERIKY A MEXIKA SE SVĚTEM MODERNÍ HARFOVÉ HRY	23
3.1 JIHOAMERICKÁ A MEXICKÁ HARFA V PRAZE V ROCE 1999	24
ZÁVĚR	27
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY V ABECEDNÍM POŘÁDKU	28
DALŠÍ ZDROJE	28
POUŽITÉ CITACE.....	28

Úvod

Mé první živé setkání s lidovou latinskoamerickou harfou bylo v červenci roku 2008 na harfovém kongresu v Amsterdamu.

V hlavním sále amsterdamského Muziekgebouw vystupoval slavný venezuelský harfista *Carlos Orozco* se svou rodinou. Na programu byla lidová hudba z venezuelských plání. Vzpomínám si, že harfista seděl u harfy obráceně, harfu měl nakloněnou u levého ramene a pravou rukou rozezníval basové struny.¹

V jižní Americe se stala harfa dominantním hudebním nástrojem, v Paraguayi je dokonce považována za národní nástroj. To vytváří zajímavou otázku, kde je původ tohoto jevu? Proč se stala v jižní Americe harfa tak oblíbeným nástrojem?

Cílem této práce není jasně odpovědět na tyto otázky, ale k odpovědím se přiblížit, a případně prohloubit znalosti o lidové kultuře a harfě v jižní Americe a Mexiku.

Oproti tomu ve střední Americe harfová tradice téměř není. K propojení s harfovým světem v případě střední Ameriky zatím v podstatě nedošlo, nebo nejsou dostupné mnohé zdrojové informace, v této práci se tedy zabývat dále touto oblastí nebudu. Hudební vlivy jsou tu sice podobné, ale nástrojové využití v lidové hudbě se liší. Ve střední Americe, v hudebních žánrech *salsa*, *calypso* atd. hrají dominantní úlohu perkuse typu marimba či *clave* nebo *conga*. Práce je tedy zaměřena pouze na jižní Ameriku a Mexiko.

Dále bych chtěla osvětlit, co myslím pojmem „moderní harfová hra“. „Moderní harfová hra“ v tomto případě znamená stále se rozvíjející svět harfy vlivem globalizace a propojování napříč žánry a hudebními světy. Současnost, nové způsoby a možnosti, dialogy mezi harfistkami a harfisty. Propojování, ke kterému ve velké míře posloužily právě různé národní a mezinárodní harfové konference a kongresy. V dnešní době k tomu slouží ve velké míře také masová média a sociální sítě.

Velká zásluha na popularizaci jihoamerické harfy a překlad její hudební řeči širšímu harfovému světu patří harfistovi jménem *Alfredo Rolando Ortiz*. Jeho celoživotní přínos v propojování těchto světů, jeho *workshopy* a masterclassy jsou nedílnou součástí světových harfových kongresů a jiných harfových událostí. Napsal několik publikací o latinskoamerické hudbě, popsal zvláštní techniky hry využitelné i pro moderní nástroje.

Práce nepokrývá svým obsahem vše, co by mohlo být obsaženo, ale přináší most do nového světa, který se stále vyvíjí a propojuje.

¹ Carlos Orozco byl pravděpodobně levák.

1. Historie, první harfy na americkém kontinentě

Výskyt harf na americkém kontinentě je datován od počátku 16. století. Harfa se do Ameriky dostala ze Španělska, kde v té době bylo asi tolik druhů harf, jako jejich výrobců². V tomto případě mluvíme o harfách diatonických, s jednou řadou strun, jelikož o přesunu harf chromatických či víceřadých nejsou dostatečné důkazy.³ Z těchto mnoha druhů španělských diatonických harf se postupem času vyvinuly latinskoamerické harfy, jak je známe dnes.

Španělské harfy připlouvaly do Ameriky postupně během kolonizace Západu. Přivezli je s sebou misionáři a minstrelové, potulní hudebníci, kteří se živili u dvora zpěvem písňových eposů za doprovodu loutny, kytary či právě harfy⁴.

Mezi průzkumníky a dobyvateli se výprav účastnili i hudebníci, kteří se rozhodli své řemeslo předávat dál. Jejich americkým posláním bylo vyučování domorodých obyvatel na nové hudební nástroje. Učili je také výrobě těchto nástrojů, hudební teorii a přepisování not.

Díky těmto prvním učitelům se povědomí o harfě šířilo dál, a nakonec přežilo i několik století po jejich smrti.

Ve 20. letech 16. století připlul do Mexika španělský harfista *Maestro Pedro Valenciano*.⁵

S výpravou benátského průzkumníka *Sebastiána Cabota*, který vedl expedici směrem na Jih k Laplatské nížině,⁶ přicestoval také harfista *Martin Niño*.

Harfa byla do 18. století hojně využívána v jihoamerických kostelech, jako nástroj doprovázející obřadní zpěvy a liturgie⁷. Později ji v této úloze nahradily varhany. Harfa byla oblíbená jak v hudbě náboženské, tak v hudbě světské.

V katedrále v Mexickém Pueblu působil harfista a houslista *Nicolás Griñón*.⁸ Pro katedrálu v Kolombijské bogotě na počátku 18. století skládal hudbu pro harfu *Juan de Herrera*.

Díky jezuitským misionářům se harfy přesouvaly dále po americkém kontinentě. K největšímu rozvoji harfového umění došlo na území čtyř oblastí, dnešní Paraguaye, Mexika, Peru a Venezuely.

² Alfredo Rolando Ortiz, *History of latin American harps*

³ V literatuře existuje několik zmínek, ze kterých vyplývá, že se na americkém kontinentě chromatické či víceřadé harfy vyskytovaly, ale pravděpodobně se nezachovaly.

⁴ Během 14. století probíhaly mnohé výměny potulných minstrelů mezi evropskými královskými dvory. Španělští minstrelové se tak dostávali do Evropy a francouzští, angličtí či italské potulní hudebníci do Španělska.

⁵ Alfredo Rolando Ortiz *History of Latin American harps*, 6

⁶ Území dnešní Argentiny, Paraguaya a Uruguaye

⁷ Tento zvyk přišel ze Španělska, kde mnoho harfitů hrálo zároveň na varhany.

⁸ Alfredo Rolando, Ortiz *History of Latin American harps*

Mapa části Ameriky, vyznačené hlavní oblasti zaměřující se na harfy

1.1 Paraguay

Harfa je národním nástrojem Paraguaye. Používá se zejména v tradiční, lidové hudbě jako nástroj sólový či ve folklórním hudebním uskupení tzv. *conjunto*. Kořeny tohoto nástroje sahají stejně jako u ostatních latinskoamerických harf do Evropy, odkud je v rámci početných výprav do Ameriky dovezli jezuitští misionáři.

V oblasti Paraguaye je zaznamenán vliv misionářů již od 16. století. Jedním z těchto misionářů byl učitel hudby *Juan Vasep*. Belgičan, který v Evropě působil u dvora císaře *Rudolfa II.* V Paraguayi se usadil na počátku 17. století, a žil zde až do své smrti v roce 1623.⁹

⁹ Carlos Raul Gonzáles Alborn, "The Paraguayan Harp", Folk Harp Journal číslo 59, str. 27, zima, rok 1987

Dalším významným misionářem, který působil v Jižní Americe byl původem tirolský Němec *Antonio Sepp*, přezdívaný „otec“.

Otec Sepp vyučoval tamní guaraníjské indiány hře na flétnu, kytaru, trubku, varhany a právě harfu.

„[...] One of the Indian boys in the new village who learned with me to play the harp progressed so much that he now masterfully plays in it the most difficult "suites" of world-renowned composers such as Schmelzer and complicated pieces partly written for violin by Biber and Truebner. [...]”¹⁰

„[...] Jeden z indiánských chlapců v nové vesnici, který se se mnou naučil hrát na harfu, pokročil natolik, že v ní mistrovsky hraje nejobtížnější „suity“ světově proslulých skladatelů jako Schmelzer a komplikované skladby částečně napsané pro housle Biberem a Truebner. [...]”¹¹

Ve městě Yapeyú¹² nechal Sepp dle evropských modelů postavit z místního dřeva první modely paraguayských harf.¹³ Guaraníjci pomocí harfových strun napodobovali zvuky okolní přírody. Možná právě proto je paraguayská harfa někdy označována jako *arpa india* (indiánská harfa) či *guaraní harp* (guaraníjská harfa). Ve skutečnosti ale guaraníjští indiáni harfu nezapojovali do vlastních hudebních rituálů v době kolonizace ani poté, ale hráli na ni v kostelech postavených jezuitskými misionáři.¹⁴ Paraguayská, mexická, venezuelská hudba pro harfu i nástroj samotný mají kořeny v hudbě španělské.¹⁵ Jezuité vyučovali domorodé obyvatele hru na harfu až do 18. století, kdy byli poslání zpět do Španělska. Na to reagovali někteří Paraguayci zničením nástroje a návratu k životu v džungli. Nakonec ale harfové učení pokračovalo dál. Obyvatelé Paraguaye nástroje postavili dle paměti znovu za použití místního dřeva. Tím započal rozvoj tradice harfového řemesla a výroby.

V průběhu let se nástroj vyvinul do dnešní podoby. Harfa má 36 strun a na rozdíl od evropských modelů harf se na ni hraje nehty.

Paraguayci tradičně rozlišují dva typy hráčů¹⁶ na harfu: *arpero popular*, amatérský, lidový hráč, bavič a *arpista* či *arpista profesional*, profesionální harfista, který hru na harfu studoval například na konzervatoři nebo v zahraničí, a hrou na harfu se živí.¹⁷

¹⁰ Anton Sepp, *Relación de Viaje a Las Misiones Jesuíticas* (Buenos Aires: EUDEBA, 1971)

¹¹ Překlad citace

¹² Dnes území Argentiny

¹³ Carlos Raul Gonzáles Alborno, "The Paraguayan Harp", *Folk Harp Journal* číslo 59, str. 27, zima, rok 1987

¹⁴ COLMAN, Alfredo. *The Paraguayan harp: from colonial transplant to national emblem*. London: Lexington Books, [2015]. ISBN 9780739198209, str. 6

¹⁵ Alfredo Rolando Ortiz *History of Latin American harps*, str. 12

¹⁶ Většina hráčů na harfu v Paraguayi jsou muži.

¹⁷ COLMAN, Alfredo. *The Paraguayan harp: from colonial transplant to national emblem*. London: Lexington Books, [2015]. ISBN 9780739198209, str. 7

Všichni harfisté či harfistky by měli být schopni improvizovat, a do své hry vnášet prvky vlastní interpretace pomocí práce s melodií, harmonií a specifickými rozšířenými technikami hry na tento nástroj. Paraguayci nevnímají tradiční hru na harfu jen jako zdroj obživy či uchování tradice, ale pokládají ji za součást své národní identity (Colman, 17).

Prvním výrazným harfistou a skladatelem, který obohatil harfovou literaturu, a dále také představil paraguayskou harfu okolním státům Jižní Ameriky byl *Félix Pérez Cardozo* (1908-1952). Ve 30. letech 20. století slavil velký úspěch v Argentině, v Buenos Aires, kde doprovázel paraguayské *conjunto*¹⁸.

Důležitým novým prvkem ve stavbě paraguayské harfy, který Cardozo inicioval, bylo přidání čtyř nových strun k původním dvěma třiceti.

Po Pérezově smrti bylo na jeho počest přejmenováno jeho rodné město *Hyaty* v Paraguayi na *Pérez Cardozo* (Ortiz, 12). Harfy pro Cardoza stavěl výrobce harf *Epifanio López* (Ortiz, 10).

Félix Pérez Cardozo s jeho ženou Avelinou Sánchez a s harfou

Ve 40. letech působil v Paraguayi harfový virtuóz *José del Rosario Iriarte*, který inovativně používal ladící klíč během hry k utahování a povolování strun (Ortiz, 12).

Další významný harfista *Enrique Samaniego* vyvinul techniku hry, při které hrál melodii oběma rukama tak, aby výsledný efekt simuloval harfové duo.

K popularizaci paraguayské harfy ve světě došlo v 40.-60. letech 20. století. Paraguayské hudební skupiny vyjížděly na koncertní turné do Evropy a Asie, mezi nimi bylo například *Trio Los Paraguayos* s harfistou jménem *Digno García*. Trio hrálo tradiční repertoár s paraguayskou harfou.

¹⁸ Folklórní hudební uskupení, v němž je harfa tradičně středem pozornosti, nikoliv doprovodným nástrojem, jak tomu bývá v Evropě.

Jejich nahrávky byly populární a prodávaly se po celé Evropě (Ortiz, 5).

Různé přebaly gramofonových desek tria Los Paraguayanos

Centrem harfové výroby a školy v Paraguayi bylo a je hlavní město Asunción. Ve městě Asunción a v sousedním městě Luque existuje několik továren vyrábějících tyto nástroje. V Luque je dokonce výroba harf a kytar hlavním zdrojem příjmu města (Ortiz, 5).

Dalším povoláním paraguayských harfistů bývá také výuka hry na harfu. Zde je důležité zmínit alespoň harfistu *Alberta Romera*, který dle Ortiz¹⁹ učil hrát na paraguayskou harfu během svého života dohromady více než sto studentů.

Alberto Romero a jeho conjunto, (Ortiz, 11)

Dalším významným harfistou z Paraguaye, který vystoupil také v Praze je *Ismael Ledesma*. Ismael začal hrát na harfu už ve svých 5 letech, učil se od svého otce. Ve svých 19 letech už koncertoval v Libanonu, Turecku, Egyptě, Izraeli, Jordánsku, Evropě. V roce 1985 vystudoval Pařížskou konzervatoř. Ismael vystupuje po celém světě a prezentuje lidovou hudbu Paraguaye.

¹⁹ Alberto Romero byl také Ortizovým učitelem.

Hra na harfu se v Paraguayi většinou vyučuje podle sluchu. Repertoár i technické inovace se takto předávali po mnoho dekád z učitelů na jejich studenty, a ti je předávali zase dalším studentům. Ti mohou pokračovat ve studiu na konzervatoři, aby se stali uznávanými profesionálními hráči.²⁰

Výuka na konzervatoři postupuje dle metodického spisu z roku 2003, který sepsal *Dionisio Arzamendio Párriz*, nesoucí název *didáctico del arpa sin pedales o diatónica – Método en 7 años* (Metoda 7 let výuky na diatonickou harfu bez pedálů).

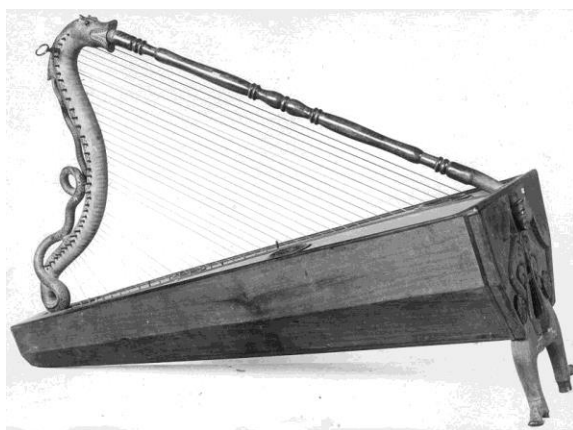
Manuál vysvětluje v sedmi sekcích rozdělených dle let studia historii nástroje, ladění, technická a teoretická cvičení, druhy rytmů a originální harfovou literaturu.

Existuje několik dalších významných metodických spisů k výuce hry na paraguayskou harfu. Prvním je *Método para arpa paraguaya* z roku 1974 (Metodika pro paraguayskou harfu) od *Armanda Ortegy* a druhým *Curso de Arpa Paraguaya en Solfeo – Método para aprender el arpa en solfeo* (Kurz paraguayské harfy v Solfeggiu – Metoda učení harfy) z roku 1999 od *Roquelina Insfrána* (Colman, 213).

Paraguayské harfové festivaly: *Festivales Rochas del Arpa*, *Festival Paraguaye*, *World Harp Festival in Asuncion*, *International Jazz festival in Asuncion*..

1. 2 Mexiko

Dalším místem, kde došlo k výraznému rozmachu ve vývoji harfy je Mexiko. Kořeny harfy v Mexiku sahají do státu Veracruz, kam ji poprvé v 16. století přivezli Španělé. Veracruz se rozkládá z velké části na pobřeží Mexického zálivu. Zde se také postupem času vyvinula ze španělské harfy tzv. *arpa jarocho*²¹. *Arpa jarocho* je nejznámějším typem lidové mexické harfy, má 32-36 strun a hráči na ni hrají většinou ve stoje. Od ostatních typů mexických harf se *arpa jarocho* odlišuje tím, že má otvory v zadní části ozvučné desky, nikoli v přední části. Využívá se hlavně v hudebním stylu Mariachi a Son jarocho.

Mexická harfa z 19. století The Crosby Brown Collection of Musical Instruments, 1889

²⁰ Od roku 1997 je tzv. Conservatorio Nacional (Národní konzervatoř) jedinou institucí, kde je možné získat titul v oboru interpretačního umění paraguayské harfy.

²¹ *Jarocho* je označení pro cokoliv pocházející z oblasti státu Veracruz.

Harfa hraje ve stylu *Son jarocho*²² ústřední úlohu. Hráč na harfu vede melodii, případně získává prostor pro sólové výstupy. Jinak tomu je v uskupeních *mariachi*, kde je hlavní úlohou harfisty či harfistky basový doprovod, někdy i společně s hráčem na *guitarrón*²³.

Písně ve stylu *Son jarocho* jsou v 6/8 nebo 2/4 rytmu. Na úvodu zazní samotná harfa, dále formu určuje tzv. *compás*, rytmizovaný harmonický vzorec opakovaný stále dokola. Hráči na harfu na tento vzorec volně improvizují v akordech během zpěvu a v melodických mezihrách (Ortiz, 2).

Harfové řemeslo expandovalo postupně do celého Mexika. Obyvatelé napříč Mexikem si harfy osvojili, přizpůsobili si stavbu nástroje, a vytvořili si vlastní styl hry.

Do 2. poloviny 19. století všeobecná popularita harfy v Mexiku opadla. Centralizovaly se čtyři hlavní harfové oblasti. Jedním z center je již zmíněný Veracruz, dále státy Michoacán²⁴ a Jalisco na západě země, dále území vrchoviny regionu Chiapas²⁵ a nakonec státy Zacatecas a Durango na severozápadě země.²⁶

Harfa se stala také důležitou součástí hudebních doprovodů a oslav života indiánských kmenů Mayů a Jakiů, žijících v rámci států Sonora a Sinaloa na severozápadě Mexika.²⁷ Na harfu se zde hrálo v duu s houslemi k různým oslavám a svátkům (Ortiz, 2).

Prvním mezinárodně uznávaným mexickým harfistou byl *Andrés Huesca* (1917-1957) (Ortiz, 13).

Andrés Huesca se svým triem, obrázek ze soukromého archivu Gabriely Huescy

²² Hudební styl pocházející z oblasti státu Veracruz.

²³ Druh kytary.

²⁴ Michoacánské harfy jsou známy tím, že mají velké rezonanční skříně, které jsou někdy během hry využívány dalším hráčem jako perkuse (Ortiz, 2).

²⁵ Na harfu zde hrají indiáni žijící ve městě Chamula. Harfa těchto indiánů byla specifická tím, že měla pouze vrchní a basové struny. Středové struny úplně chyběly a místo nich byl prázdný prostor (Ortiz, 3).

²⁶ Harding, Timothy „The Folk Harp in Mexico“ Folk Harp Journal, Prosinec 1973

²⁷ Jakiové si tuto tradici odnesli také na území Arizony, kam jich mnoho emigrovalo v průběhu 20. století.

V současné době je v hlavním městě Mexika pořádán mezinárodní harfový festival a soutěž. Zakladatelem je renomovaný harfista Mexického Národního symfonického orchestru a profesor Národní konzervatoře v Mexiku *Baltazar Juárez*. Balthazar se učil na harfu od svého otce, poté odjel studovat do Itálie k *Susan Mildonian* a do USA na univerzitu v Indianě k *Susan Macdonald*²⁸. V roce 2008 natočil CD „*Jardin des Paons*“ v duu s francouzskou harfistkou *Isabelle Perrin*.²⁹

MEXICO INTERNATIONAL HARP COMPETITION
AND FESTIVAL 2017

MEMBERS OF THE JURY

Chantal Mathieu
France

Jung Kwak
South Korea

Mario Falcao
Portugal/USA

Maryén Muñoz
Mexico

Julia Rovinsky
Russia

Mabel Rodríguez
Mexico

Kayo Otake
Japan/Canada

Marcela Méndez
Argentina

Alfredo Aguilar
Mexico

HOTEL BEST WESTERN, ESTORIL
November, 10 - 18
Luis Moya 93, Historical Center, Mexico City

LYON & HEALY
Established in 1889

OSN
ORQUESTA SINFÓNICA NACIONAL

COORDINACIÓN NACIONAL DE
MÚSICA Y OPERA

INBA
INSTITUTO NACIONAL DE BELLEZAS ARTÍSTICAS

BIBLIOTECA DE MÉXICO
1946 - 2016

HARPMASTERS ACADEMY
harpcolumn
practical renaissance for practical harpists

ESTUDIO SUZUKI
GUADALAJARA

MUSEO NACIONAL DE HISTORIA

ZAGREBAČKI SOLISTI

www.mexihcf.com/

Plakát mezinárodní soutěže a festivalu v Mexiku

²⁸ zakladatelky jedné z nejvýznamnějších harfových soutěží na světě, mezinárodní soutěž v Bloomingtonu, jejíž hlavní cenou je výhra zlaté harfy. Mexická harfová soutěž je načasování a volbou obdobného repertoáru předstupu soutěže v Bloomingtonu.

²⁹ Umělecká vedoucí Světového harfového kongresu a profesorka Norské hudební akademie.

1.3 Peru

Harfa se dostala do Peru během 17. a 18. století. Jezuitští misionáři učili peruánské indiány hře na flétnu a housle. Každá vesnička v oblasti And měla údajně v té době alespoň jednoho indiánského hráče na harfu³⁰.

Harfy se využívají jako nástroje sólové³¹ i doprovodné v kombinaci s dalšími strunnými nástroji³², různými flétnami³³, či saxofonem (Ortiz,13).

Peruánské hudební žánry, které se běžně hrají na harfu jsou *huayno*, *carnaval*, *yaraví*, *despedida* a *pasacalles*.

Nejznámějším je tanec *Huayno*. Indiánský tanec ve 2/4 metru, oblíbený hlavně v Limě a v oblasti And. Kořeny tohoto tance sahají ještě do dob před příjezdem Španělů (Ortiz,13).

Výskyt peruánských harf můžeme rozdělit do šesti regionů. Callejón de Huaylas-Huanuco na severu And, Ayacucho a údolí Mantaro ve středních Andách, Urubamba-Abancay na jihu And, Chancay na pobřeží And a hlavní město Lima.

Existuje několik jedinečných typů peruánských harf, které se svou stavbou výrazně odlišují od ostatních.

Z regionu Cuzco pochází *Arpa domingacha*, která má dřevěnou, baňatou ozvučnou desku tykvovitého tvaru. Párové otvory jsou na přední části ozvučné desky. Vyvinula se z harfy *cuca-arpa*, která byla menší a její rezonanční skříň tvořila opravdová tykev (Ortiz, 13).

Arpa domingacha, fotografie z harfové dílny v Cuzcu

Hruškovitý tvar desky arpy domingachy v továrně v Cuzcu

³⁰ Schechter, John M. *The Indispensable Harp: Historical Development, Modern Roles, Configurations, and Performance Practices in Ecuador and Latin America*, Kent, Ohio, Kent State University Press, červen 1992

³¹ Zejména region Mantaro.

³² Různé druhy dřevěných kytar, kytara *charango* vyrobená z krunýře pásovce (Ortiz, 13)

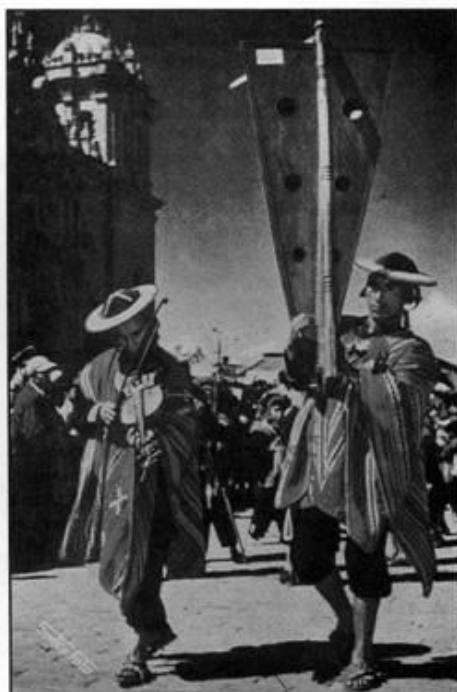
³³ Andské flétny *quenás* a panova flétna *Sikus* (Ortiz, 13)

O něco větší je *Arpa indígena*, která se využívá na peruánském pobřeží. *Arpa indígena* se vyrábí z cedrového dřeva, mívá vyřezávané zdobení a dlouhou ozvučnou desku pyramidového tvaru s 1-4 párovými otvory v přední části. Na harfu se hraje v sedě i ve stoje.

Arpa indígena, obrázek z Mexické národní zvukové knihovny

Některé harfy mají nahoře háček, který slouží k zavěšení na speciální popruh, který má hráč omotaný kolem krku, aby se na ně mohlo hrát obráceně. Tato tradice je známá u indiánů a během některých náboženských oslav, kdy kráčející harfisti hrají při slavnostních pochodech či k tanci, a harfu mají tímto způsobem přichycenou „hlavou dolů“.

Obrázek z knihy A. R. Ortize

Tento způsob hry se využívá zejména v regionu Mantaro. harfisté hrají obráceným způsobem právě při regionálních slavnostech, svatbách a svátcích. Harfy v Mantaru mají většinou pouze střeové a nylonové struny, kovové se zde nepoužívají.

Harfy jsou v Mantaru součástí souborů *orquesta típica del centro*³⁴, nehrají pouze v basových doprovodech, jako je tomu například v regionu Callejón de Huaylas-Huanuco na severu And, ale plní úlohu sólového nástroje.

V Peru je známo také mnoho slepých pouličních harfistů. Jedním z nich byl slavný Antonio Sulca Lozano, slepý harfista z regionu Ayacucho, který nahrál mnoho nahrávek s dalšími členy své rodiny, kteří ho doprovázeli na housle, mandolínu, kytary a zpěv³⁵.

Peruánské lidové harfy při slavnostech, zdroj: musicaperuana.com

Slepý harfista na trhu v Cuzcu, obrázek z knihy A. Ortize

Legendární peruánský harfista Florencio Coronado, obrázek z magazínu Institutu mezikulturních studií v Peru

³⁴ Typický hudební soubor středních And.

³⁵ Schechter, John M. *The Indispensable Harp: Historical Development, Modern Roles, Configurations, and Performance Practices in Ecuador and Latin America*, Kent, Ohio, Kent State University Press, červen 1992

1.4 Venezuela

Harfa se do Venezuely dostala ze Španělska společně s loutnami a španělskou kytarou. Z jižního Španělska se sem dostalo také Flamenco a oblíbený taneční 6/8 rytmus *joropo*, jehož kořeny sahají do španělského středověku.³⁶

Jedna legenda praví, že *Joropo* se jmenoval harfista, který měl velmi rád bujaré oslavy a život plný večírků. Nakonec mu tento způsob života ukončil kariéru, jelikož byl ubodán jiným žárlivým mužem. Umírající *joropo* předal svou harfu malému chlapci, aby v harfové tradici pokračoval. *Joropo* v překladu znamená také „Ten, co učí indiány“. Hudba *joropo* má přinášet uvolnění a radost. V rámci oslav se tančilo a zpívalo klidně i celý týden.³⁷

Ve Venezuele se vyrábí dva typy harf. Centrem výroby je město Caracas a oblast střední Venezuely (Ortiz, 4).

Prvním z nich je tzv. *arpa llanera*³⁸. Na tuto harfu se hraje v oblasti nížinatých plání střední Venezuely a v sousední Kolumbii. Její výška dosahuje asi 150-170 cm. Má velkou rezonanční skříň s třemi otvory v přední části ozvučné desky, jeden na jedné straně a dva na druhé. Má rovný sloupek a zaoblený krk. Řada strun je natažená za dvouřadí ladících kolíčků³⁹. Na harfu se hraje většinou ve stoje, ale někteří známí muzikanti na ni hrají i v sedě (Ortiz, 3).

Arpa llanera je tradičně doprovázena *cuatrem*⁴⁰ a perkusemi (Ortiz, 4).

Venezuelské lidová harfa využívaná v severních městech Miranda a Aragua je *arpa aragüeña*. Tato harfa má větší rezonanční skříň než *arpa llanera*. Má kovové struny, na které se hraje nehty. Tradičním doprovodem jsou *maracas*⁴¹ a zpěv.

Arpa aragüena, obrázek z encyklopedie venezuelské hudby

³⁶ Moravčík, Jiří „Cimarrón – Kovbojové s harfou v Náměšti“, magazín Uni, červen 2010

³⁷ BBC pořad o harfových kovbojích: Carlos Orozco: <https://www.bbc.co.uk/sounds/play/p005xkr6>

³⁸ Harfa plání, *Llanos* jsou v překladu pláně.

³⁹ Ostatní latinskoamerické harfy mají struny navázané na jedné řadě kolíčků.

⁴⁰ Čtyřstrunná kytara

⁴¹ Perkusivní hudební nástroj sestávající ze dvou paliček, které chrastí do rytmu.

Zajímavostí ve venezuelské hudbě je schopnost harfistů modulovat do dalších tónin během hry. Harfista na moment přeruší basovou linku, a přitlačí levou rukou strunu v blízkosti ladícího kolíčku, pravou rukou vytvoří tón na dané struně, který se tím o půl tónu zvýší.⁴²

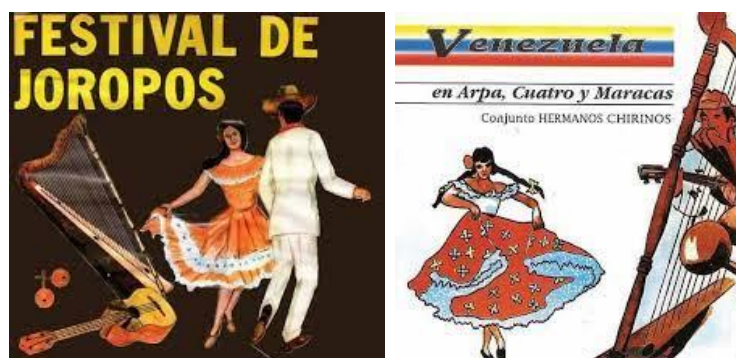
Velmi významným venezuelským lidovým harfistou a skladatelem byl *Juan Vicente Torrealba* (1917-2019). Nahrál stovky skladeb, čímž významně obohatil lidovou hudbu venezuely (Ortiz, 4).

Přebaly desek Juana Vincenta Torrealby s harfou llanerou

Dalším významným hráčem je již zmíněný *Carlos „Metralleta“ Orozco* (nar. 1966). Carlos začal již v mládí hrát na *maracas*, *kontrabas* a *harfu*. Je známý svým osobitým stylem při hře na harfu. Při návštěvě kolumbijského města Villavicencio získal přídomek „Metralleta“ (v překladu doslova kulomet). Vystupoval na mnoha festivalech po celém světě či v londýnské Albert hall.⁴³

Ve Venezuele se pořádá mezinárodní harfový *Festival internazionale de arpa Venezuela*.

Přebaly desek lidové hudby Venezuely

Významnou venezuelskou harfistkou současnosti je *Marisela Gonzales*. Marisela vyučuje harfu na Univerzitě Simona Bolívary ve Venezuele. Bývá porotkyní na mezinárodních soutěžích, vystupuje sólově s orchestry. Spolupracuje se současnými latinskoamerickými skladateli.

⁴² Garfias, Dr. Roberto, Folk Harp Journal, 24. březen 1979

⁴³ Programová brožura 10. Světového harfového kongresu v Amsterdamu, červenec 2008

1.5 Kolumbie

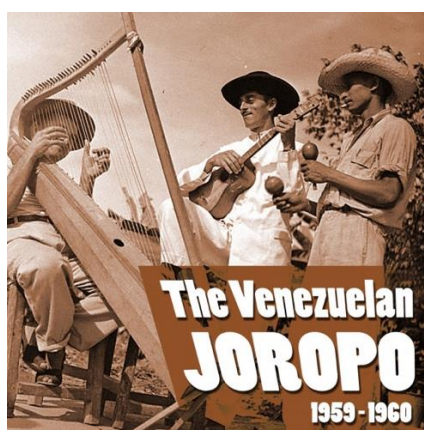
Harfová tradice v Kolumbii je velmi blízká té venezuelské. Pláně kolem řeky Orinoko v obou zemích nesou stejnou geografickou polohu a kulturní tradici. *Arpa llanera*, *maracas* a *cuatro* hrají v tanečním rytmu *joropo*.

Kolumbie i Venezuela jsou zeměmi harfových kovbojů tzv. *llaneros*.⁴⁴ Kolumbijští harfisté žijící na nížinatých pláních u řeky Orinoko zasahující do sousední Venezuely, hrají k tanci a zpěvu ve folklórních souborech. Tito kovbojové hrají na harfu ve stoje, poté i s nástrojem nasednou na koně, a jedou hrát do další vesnice.⁴⁵

Centrem výroby harf v Kolumbii a turnaje v *joropu* je město *Villavicencio*. Na *Torneo Internacional del Joropo*⁴⁶ se sjíždějí muzikanti z Kolumbie i Venezuely. Soutěží ve hře na harfu, na *maracas*, *cuatro* a ve zpěvu a tanci (Ortiz, 5).

Přebal knihy „Torneo Internacional del Joropo“

Přebal desky s venezuelskou hudbou *joropo*

⁴⁴ Programová brožura 10. Světového harfového kongresu v Amsterdamu, 2008

⁴⁵ Moravčík, Jiří „*Cimarrón – Kovbojové s harfou v Náměšti*“, magazín Uni, červen 2010

⁴⁶ Turnaj v *joropu*

Jedním z kolumbijských lidových harfistů, který dosáhl mezinárodního uznání byl *Carlos Rojas*. *Carlos Rojas* (1954-2020) byl harfový samouk z Los Llanos, který spolu s dalšími hudebníky roku 1982 doprovázel spisovatele *Gabriela Garcíu Marqueze* na výpravě pro Nobelovu cenu za literaturu do Švédska. Založil kapelu *Cimarrón* hrající v rytmu *zoropo*, která byla několikrát nominována na cenu *Grammy*. S kapelou *Cimarrón* vystupovali v letech 2007, 2009, 2010 a 2020 na koncertních turné s harfistkou *Catrin Finch*⁴⁷. V roce 2010 vystoupil s kapelou také v Praze.

Plakát k turné Catrin Finch s kapelou Cimarrón

Carlos Rojas o svých hudebních začátcích:

„Začal jsem hrát v jedenácti. Sledoval starého hráče ze sousedství popíjejícího přitom v baru pivo a učil se od dalších z naší vesnice. Cvičil jsem dlouho do noci, ale pak jsem odjel do Bogoty studovat architekturu. Tam jsem potkal spoustu harfeníků, ale jediný hrál neznámou hudbu z Los Llanos, kterou si lidé zamilovali, což vedlo k tomu, že jsem opustil universitu a nechal se zaměstnat jako hudebník v restauraci, kde podávali jídlo z mého kraje. Hudební teorii a znalost skládat jsem se tedy naučil poslechem,“⁴⁸

⁴⁷ Harfistka z Walesu, bývalá oficiální harfistka prince Charlese. Ředitelka Světového harfového kongresu v Cardiffu v roce 2022.

⁴⁸ Výňatek z rozhovoru z článku: Moravčík, Jiří „*Cimarrón – Kovbojové s harfou v Náměšti*“, magazín Uni, červen 2010

Dalším hráčem na arpu *Llaneru*, který pochází z Kolumbie je *Edmar Castañeda* (1978). Edmar se na harfu naučil hrát sám. Ještě jako dítě navštěvoval spolu se svou sestrou taneční lekce v *joropu*. Zde se seznámil s harfou a ve svých 13 letech na ni začal i hrát. V 16 letech emigroval se svou rodinou do USA, kde se seznámil s Jazzem. Studoval na univerzitě jazzovou hru na trubku, naučil se improvizovat, a své znalosti převedl z trubky na harfu.

Večery trávil hrou na harfu v jazzových klubech.⁴⁹ V současné době má za sebou několik úspěšných desek, pravidelně se účastní světových harfových kongresů a jazzových festivalů.

Francouzská firma Camac, která s dlouholetou tradicí vyrábí háčkové i moderní koncertní pedálové harfy pro něj speciálně vytvořila model harfy *Llanery*, tzv. *EC Llanera*.⁵⁰

„The EC Llanera both has the identity of the arpa Llanera I play, and is a state-of-the art harp of the highest new standard. It's traditional string tension is combined with wrapped bass wires for better intonation and resonance, brilliantly accurate levers, an improved sound box and the rich, balanced acoustic sound that is the trademark of all Camac harps. It is also the first lever Llanera, unlocking still more musical potential. Light and practical, with reliable standard tuning pegs and concert harp spacing for improved ease of playing, I am proud to give it my name.“

„EC Llanera má identitu harfy Llanery, na kterou hraji, a je nejmodernější harfou svého druhu. Klasické napětí strun kombinované s ovinutými basovými dráty pro lepší intonaci a rezonanci, háčky, vylepšená deska a bohatý, vyvážený akustický zvuk, který je ochrannou známkou všech harf. Je to také první háčková Llanera, která přináší ještě více hudebního potenciálu. Lehká a praktická, se spolehlivými ladicími kolíky a menzurami koncertních harf pro snadnější hraní, jsem hrdý na to, že nese mé jméno.“⁵¹

Edmar Castañeda vystupoval také několikrát v Praze. Roku 2000 vystupoval v pražském klubu Jazz Dock s hráčem na foukací harmoniku *Grégoirem Maretem* a roku 2015 a 2019 v sále Novoměstské radnice v duu s českou zpěvačkou *Martou Töpferovou*.

Plakát ke koncertu Edmara Castañedy a Grégoira Mareta v Praze roku 2000

⁴⁹ Schulman, „Jazz Musician Is No Angel On The Harp“, 29. březen 2002

⁵⁰ Edmar Castañeda *Llanera*.

⁵¹ Edmar Castañeda o *EC Llaneře* v katalogu firmy *Camac Harps*.

1.6 Brazílie

V Brazílii se hraje na lidové harfy na jihu země, většinou v blízkosti hranic se zbytkem Latinské Ameriky, kde se mluví také španělsky. Nejvíce je zde znát vliv z Paraguaye (Ortiz, 14).

Významným přínosem brazilské harfové školy 20. století byla celoživotní práce harfistky *Acácie Brazil de Mello* (1921-2008).

Akácie studovala harfu u katalánské harfistky Léy Bacha, která přijela do Brazílie roku 1930. Akácie vystudovala Brazilskou univerzitu a poté získala místo první harfistky v Národním symfonickém orchestru.

Foi um concerto brilhante o que a notavel harpista catalã, sra. Léa Bach, realizou, ha dias, no theatro Casino. Oito harpas, com lavôres gthicos, encheram de harmonia e reflexos dourados esses minutos de beleza, que deram aos assistentes do recital a ilusão da Idade Média. No concerto, brilharam, ao lado de Léa Bach, as senhoras Zuleika Bittencourt Sampaio e Diva Mendes, as senhoritas Jacy Lobato, Lavinia Guimarães Natal, Sonia Llobera e Anna Martins e as meninas Accacia Brasil e Níni Bittencourt Sampaio, lindas castellâzinhas de mãos leves como azas, que se revelaram dois talentos indiscutíveis na execução do instrumento de Erard e dos Cousineau.

Harfová třída harfistky Léy Bach (Acácie Brazil 2. z prava), výstřižek z časopisu FonFon

Vystupovala sólově v Evropě, Asii a Severní a Jižní Americe. Byla porotkyní nejdůležitějších mezinárodních harfových soutěží, a účastnila se konferencí na harfových kongresech. Byla jednou ze zakládajících žen *American Harp Society of the Corporation of World Harp Congress*⁵². Od roku 1977 byla po tři roky ředitelkou brazilské pobočky *American Harp Society*⁵³.

Zabývala se také historií brazilské hudby. Publikovala díla a články jako „*A harpa na orquestra*” (Harfa v orchestru), „*Origem da música brasileira*” (Původ brazilské hudby).⁵⁴

Vychovala novou generaci harfistek a harfistů v Brazílii.

Jednou z jejích bývalých studentek je harfistka *Cristina Braga*, která hraje v *Theatro Municipal do Rio de Janeiro Symphony Orchestra* (Orchestr Národního divadla v Riu de Janeiru) a vyučuje harfu na místní univerzitě.

⁵² Americká harfová asociace na spolupráci na Světovém harfovém kongresu

⁵³ Americká harfová asociace

⁵⁴ Dicionário Mulheres do Brasil, de Schuma Schumacher e Érico Vital Brasil, Editora Zahar, 2000.

Cristina studovala harfu na Universitě v Indianě u harfistky *Susann McDonald*. V letech 1990-1993 působila v radě Světového harfového kongresu. Od roku 2003 pořádá festival *Festival Vale do Café* oslavující historii jiho-brazilské lidové kultury a latinskoamerické hudby.⁵⁵

Plakát festivalu Vale do Café 2016

1.7 Ekvádor

Harfa je užívána v Ekvádoru zejména kolem v kultuře *Quiichua*⁵⁶ při oslavách svátku sv. Jana 26. června, a při dalších regionálních hudebních slavnostech. Další tradicí je hra na harfu při smutečních obřadech za zemřelé děti. Dítě je oblečeno do andělského roucha s křídly a celý obřad doprovází tóny harfy.⁵⁷

V oblasti And jsou využívány menší lidové harfy. Na harfy se zde hrálo při pochodu, klasickým i obráceným stylem.⁵⁸

Harfa v Ekvádoru je svou stavbou podobná té paraguayské.⁵⁹ Má velkou ozvučnou skříň s třemi otvory.⁶⁰ Nástroje mají bohatě vyřezávané zdobení s indiánskými motivy (Ortiz, 14). Deska se využívá také k bubnování rytmu jako tomu je i v dalších jihoamerických kulturách. Klasickým doprovodem je zpěv, kytary či flétny.⁶¹

Hudebními styly používanými v lidové hudbě Ekvádoru jsou: *San Juan, sanjuanito, tonada, pareja, danzante, albazo, pasillo* (Ortiz, 14).

V 19. a 20. století se harfa dostala také do provincie Imbabura. Odtud pocházel harfista a skladatel *Francisco de la Torre*, který hrál na harfu v kostele a při slavnostních pochodech. Harfista *José Vacas Placencia* hrál a zpíval při obřadech v kostele sv. Filipa.⁶² Měl údajně velmi hřmotný hlas.

⁵⁵ Neder, Alvaro. "Biography: Cristina Braga". Allmusic, 3. listopadu 2010

⁵⁶ Místní kultura považuje harfu za svůj národní nástroj.

⁵⁷ Schechter, John M. *The Indispensable Harp: Historical Development, Modern Roles, Configurations, and Performance Practices in Ecuador and Latin America*, Kent, Ohio, Kent State University Press, červen 1992

⁵⁸ Hráč měl harfu otočenou sloupkem k sobě.

⁵⁹ Krk harfy tvoří dvě desky.

⁶⁰ Dva na jedné straně a jeden na opačné straně desky, stejně jako u venezuelské harfy.

⁶¹ Schechter, John M. *The Indispensable Harp: Historical Development, Modern Roles, Configurations, and Performance Practices in Ecuador and Latin America*, Kent, Ohio, Kent State University Press, červen 1992

⁶² Roku 1868 byl tento kostel zničen zemetřesením.

Ve 2. polovině 19. století ve městě Cotachaci působila harfistka *Mercedes Paliz*. Byla ozdobena šperky a oblečena do krásných šatů, hrála na harfu a zpívala pro kolemjdoucí na svém balkoně. Jednou také hrála na lodi k uvítání prezidenta, který se přijel podívat na místní jezero. Jednou z nejvýznamnějších ekvádorských harfistek byla *Pastora Chaves* (1854-1893). Pastora hrála také na harfu pedálovou. Měla ve svém repertoáru i hudbu psanou původně pro orchestr.

Ekvádorská lidová harfa z oblasti Imbabura

1.8 Chile

V Chile je harfa užívána jako doprovodný nástroj místních folklórních souborů spolu s kytarami v tanečním rytmu *cueca* či místní variantě stylu *tonada*. Specifikem hráčů jsou divoká harfová glissanda a arpeggia a technika zdvojené melodie pomocí levé ruky. Harfy se podobají paraguayskému typu nástroje (Ortiz, 14).

Přebal gramofonové desky slavné folklórní kapely Los Hermanos Silva

1.9 Argentina

Lidová harfa v Argentině vychází z paraguayského typu nástroje. Harfa je zde často přeladována do dalších tónin pro rozšíření hráčských možností (Ortiz, 14).

Výraznou postavou argentinské harfy je *Marcela Méndez*. Marcela pochází z města Concepción del Uruguay v Argentině. Byla první argentinskou harfistkou v souboru tvůrců harfového kongresu. Do jejího repertoáru se řadí skladby *Alberta Ginastery*, *Manuela de Fally* či *Ernesta Lecuony*. Přispěla harfovému repertoáru soupisem lidové hudby Argentiny pro harfu. Je uměleckou ředitelkou Nové harfové školy v Argentině. Napsala několik knih, mezi nimi i knihu o historii harfy v Argentině.⁶³ V současné době zaujímá pozici první harfistky symfonického orchestru v Santa Fe a v Entre Rios.

Další významnou harfistkou, která pochází z města Concepción del Uruguay v Argentině je Maria Luisa Rayan Forero. Maria Luisa vyhrála dvakrát po sobě stříbrnou medaili na americké harfové soutěži v Bloomingtonu. Vystupuje sólově po celém světě. Studovala u harfistky Susann McDonald na univerzitě v Indianě. Zabývá se hlavně rozšiřováním harfového repertoáru a úpravami skladeb J. S. Bacha či Astora Piazzoly.

1Přebal desky Marii Luisy Rayan Forero

⁶³ The history of the harp in Argentina (2004)

2. Specifické techniky hry na harfu v jižní Americe

V této kapitole bych chtěla představit specifické techniky hry na harfu v lidové hudbě států jižní Ameriky. Většina z nich pochází z Paraguaye. Jedná se o nejznámější techniky, které jsou v lidové hudbě latinské Ameriky hojně využívány, a svým výsledným zvukovým efektem se od běžných harfových technik odlišují. V této kapitole čerpám z přednášky *Alfreda Rolanda Ortize*, které jsem se účastnila na 13. Světovém harfovém kongresu v Hong Kongu v roce 2017 a z knihy stejnojmenného autora, *Latin American Harps History, Music and Techniques*, který zde tyto zvláštní techniky detailně popsal. Tyto techniky jsou v knize popsány tak, aby je harfista pochopil a případně si je také osvojil. Tím dává možnost využívat tyto specifické techniky dál i v hudbě mimo latinskou Ameriku.

2.1 Paraguayské tremolo neboli trino

Trino je speciální harfová technika užívaná v paraguayské lidové hudbě. Tvoří se nehty ukazováčku a prostředníčku. Nehty nemusí být moc dlouhé, stačí mít jen malou část nehtu o trochu delší, aby hráč docílil výsledného zvukového efektu. Prsty by měly být natočeny paralelně směrem ke strunám harfy, tak aby hráč viděl na dlaně své ruky. Pohyb ruky by neměl přesahovat zápěstí. Članky prstů by se neměly prohýbat. Ruka hráče by měla být uvolněná, nikoliv ztuhlá. *Trino* se užívá v dlouhých melodických sekcích, většinou se nehraje větší interval než kvarta.

2.2 Bordoneado

Bordoneado je specifický způsob tlumení strun užívaný v paraguayské lidové hudbě. Využívá se pouze u levé ruky.⁶⁴ Struna se odehraje palcem či několika prsty v intervalu a poté se rychle zdusí dlaní. Vzniká tak velmi konkrétní rytmizovaná, až perkusivní linka. Technika se využívá ve střední a basové poloze strun. Tato technika se hrává v blízkosti harfového krku (horní část strun).

2.3 Tlumené glissando

Speciální technika, která se tvoří bříšky prstů levé ruky. Hráč se zlehka dotýká nataženým ukazováčkem a prostředníčkem levé ruky strun. Ukazováčkem vyvíjí na struny tlak a prostředníčkem struny dusí, přitom se hráčova ruka pohybuje po strunách směrem nahoru.

2.4 Efekt *El Tren Lechero* (mléčný vlak)

Tento efekt vzniká při tlumeném glissandu nehty, které je hráno seshora dolů. Hráč používá k tlumení nehet svého malíčku. Technika je pojmenována podle skladby harfisty *Pérese Cardoza* „*El Tren Lechero*“. Pokud se hraje touto technikou v rychlejším tempu a rytmizovaně, vytváří zvukový efekt starého jedoucího vlaku.

2.5 Technika malého glissanda

Tzv. malé glissando se hrává na harfu směrem nahoru i dolů. Malé glissando směrem nahoru se vytváří nehtem u palce. Malé glissando směrem dolů se hraje bříškem nataženého palce.

⁶⁴ Pokud není hráč levák.

3. Propojení kultur jižní Ameriky a Mexika se světem moderní harfové hry

Propojení v harfovém světě můžeme pozorovat napříč národy, tradicemi, žánry.

Ústřední postavou současnosti v popularizaci latinskoamerické kultury, hudby a harfových technik je původem kubánský harfista a skladatel *Alfredo Rolando Ortiz*.⁶⁵

Prvním velkým krokem k prezentaci jihoamerické harfy zbytku harfového světa byla událost konaná roku 1976. V tomto roce byl Ortiz pozván na zasedání Národní konference Americké harfové asociace. Od té doby se pravidelně účastní také Světových harfových kongresů,⁶⁶ kde přednáší a prezentuje mimo lidovou hudbu latinské Ameriky své vlastní skladby pro pedálové i bez-pedálové harfy. Roku 1996 měla premiéru jeho skladba *South American Suite for Harp and Orchestra*, kterou roku 1999 zahrál Ortiz na 7. Světovém harfovém kongresu v Praze.

Jeho skladbu pro čtyři harfy „Cuban dream after the storm“, kterou Ortiz věnoval harfistce *Susann McDonald*, premiéroval americký *Chicago Harp Quartet* roku 2015 v Carnegie Hall v New Yorku.

A. R. Ortiz na titulní straně amerického časopisu o harfě HarpColumn (harfový sloupek)

⁶⁵ Dále jen Ortiz

⁶⁶ Vystupoval na úvodní koncertu úplně 1. Světového harfového kongresu v Nizozemsku roku 1983.

3.1 Jihoamerická a mexická harfa v Praze roku 1999

V červenci roku 1999 se v Praze konal 7. ročník Světového harfového kongresu. Uměleckou ředitelkou tohoto ročníku byla česká harfistka *Jana Boušková*. Součástí programu byl také koncert v sále hotelu Hilton, který byl zaměřený na latinskoamerickou hudbu a nesl název „Mexické rytmy a paraguayská harfa“.

Monday - 19 July **14:00-15:15**

Hilton - Hall I.

A

CONCERT

Mexican Rhythms and Paraguayan Harp

Ismael Ledesma - Paraguay/France

GARCIA Digno	Cascada
LEDESMA Ismael	Aromas del Mundo
LEDESMA Ismael	La Sonrisa de Johanna
LEDESMA Ismael	Paisaje Tropical
LEDESMA Ismael	Influencias

GUARAPO TRES

Gertru Pasveer - The Netherlands

Piet Schmidt - *Accordeon*, Alberto Casanova - *Guitar*

The program will be announced

The Brazilian Harp Orchestra - Brazil - directed by **Maria Célia Machado**

Ana Miccolis, Carmen Sarmet, Isis Figueira Machado, Marco Antonio Monteiro, Maria Célia Machado - *Harp*

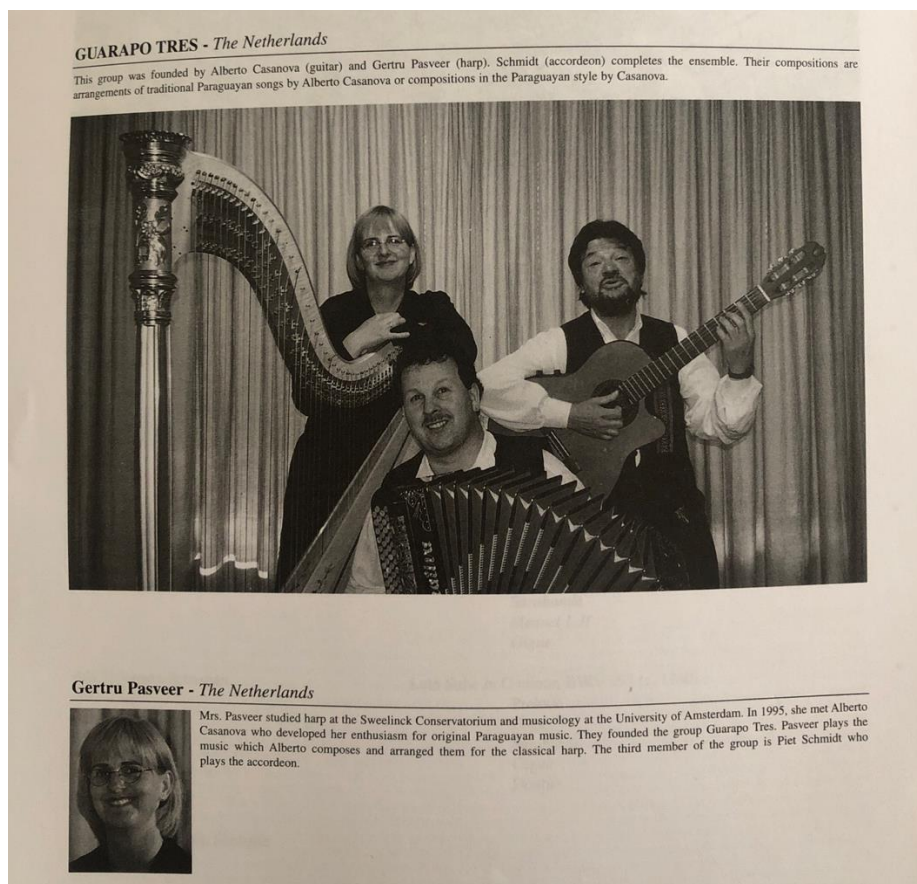
Special guests:

Maria Flávia Rosa - *Cello*, Zdeněk Šváb - *Trumpet*,
Abadá - *Capoeira Group from Lidice*, director: Monge Branco

VILLA-LOBOS Heitor 1887-1959	O trenzinho do Caipira
VILLA-LOBOS Heitor 1887-1959	Choros No.5 (alma Brasileira)
MIGNONE Francisco	Valsa Elegante
FERNANDEZ Lorenzo	Caterete
NAZARETH Ernesto	Brejeiro
Pixinguinha	Carinhoso
Popular Folklore	Toques de Capoeira (Show with three berimbau - a kind of primitive harp, percussion and choreograph based on many Capoeira Games)
AZEVEDO Waldyr	Brasilierinho

Program koncertu na 7. Světovém harfovém kongresu v Praze

Mezi vystupujícími byl již zmíněný paraguayský harfista *Ismael Ledesma*,⁶⁷ Brazilský harfový orchestr, či nizozemské trio s harfistkou *Gertru Pasveer*, hrající lidovou hudbu Paraguaye na pedálovou harfu, kytaru a akordeon.

Výstřížek z katalogu 7. Světového harfového kongresu v Praze

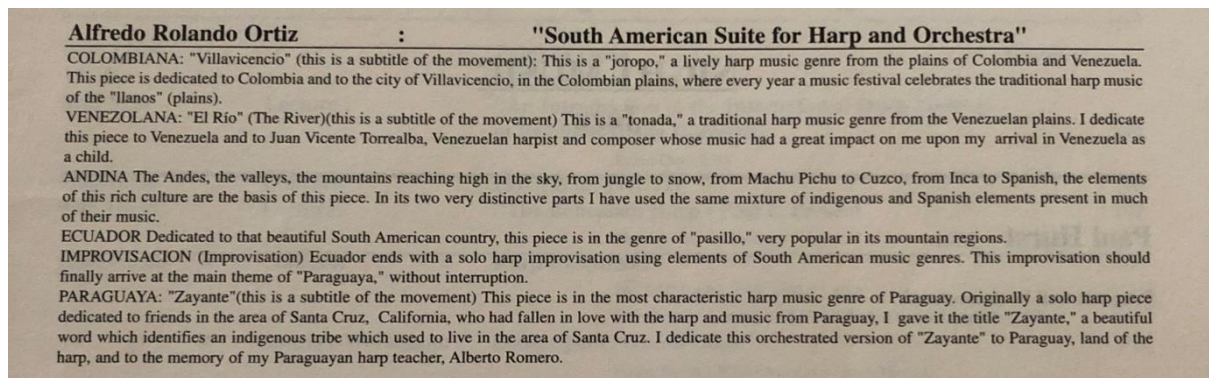

Brazilský harfový orchestr, výstřížek z katalogu 7. Harfového kongresu v Praze

⁶⁷ Viz kapitola Paraguay

Ve Dvořákově síni pražského Rudolfinu se Symfonickým orchestrem Českého rozhlasu pod vedením dirigenta Leoše Svárovského vystoupila také již zmíněná venezuelská harfistka *Marisela Gonzalez*⁶⁸. Zazněl harfový koncert brazilského skladatele *Hectora Villa-Lobos*⁶⁹ z roku 1953.

Alfredo Rolando Ortiz v Praze v Hiltonu vystavoval a vedl také workshop latinskoamerických rytmů. Rytmy jako *coropo*, *habanera*, *conga*, *cumbia*, *tango* a další. Dále také pod vedením dirigenta Vladimíra Války se Symfonickým orchestrem Českého rozhlasu zahrál svou Jihoamerickou suitu pro harfu a orchestr.⁷⁰ Na koncertě dále vystoupili harfisté z Nizozemska, Francie, Rumunska a Portugalska.

Výstřižek z katalogu 7. Světového harfového kongresu v Praze

V Obecním domě vystoupily pod vedením dirigenta Leoše Svárovského se symfonickým orchestrem Českého rozhlasu ve světové premiéře v duu mexická harfistka *Mercedes Gómez Benet* a americká harfistka *Deborah Henson Conant* v koncertu pro dvě harfy a orchestr „Concierto para dos Arperas“. Koncert složila Deborah Henson Conant poté, co se setkala s Mercedes na mezinárodním festivalu v roce 1996, díky e-mailové korespondenci se spřátelily. Poté odjela Deborah za Mercedes do Mexika a společně v kuchyni improvizovaly na své harfy v rytmu fandanga a tančily v rytmu tance zapateada. Koncert oslavuje jejich přátelství a společnou lásku k rytmům a tanci.⁷¹

Další již zmíněnou harfistkou v této práci, která vystoupila na kongresu v Praze, je Maria Luisa Rayan Forero. V harfovém recitálu v hotelu Hilton zde zahrála společně s harfistkami ze Švýcarska a Ruska.

⁶⁸ Viz podkapitola Venezuela.

⁶⁹ H. Villa-Lobos je tvůrcem žánru *choros*, který je ovlivněn rytmy a melodiemi brazilské lidové hudby.

⁷⁰ Suita se skládá z 6 částí: *Colombiana*, *Venezolana*, *Andina*, *Ecuador*, *Improvisacion*, *Paraguay*. Každá z částí je poctou zemím, rytmům a lidem latinské Ameriky.

⁷¹ Katalog 7. světového harfového kongresu v Praze, 1999, strana 130

Závěr

V závěru práce bych chtěla zmínit alespoň několik hudebních skladatelů jižní Ameriky, kteří významně ovlivnili moderní harfový repertoár. Jméno *Astora Piazzoly* není sice v rámci hudebního světa původně spojováno s harfou, ovšem ve světě harfovém rezonuje. Interpretací a úpravou jeho skladeb se zabývá zejména harfistka *Maria Luisa Rayan Forero*.

Stěžejním dílem je harfový koncert argentinského skladatele *Alberta Ginastery* z roku 1953, na kterém Ginastera pracoval s významným španělským harfistou *Nicanorem Zabaletou*.⁷² Dalším významným dílem je koncert pro harfu a orchestr brazilského skladatele *Hectora Vila-Lobose*. Skladba pro samotnou harfu s názvem *Scintillation*, kterou napsal slavný francouzský harfista *Carlos Salzedo*, je inspirována jeho cestou po Mexiku a tamní barevností a rytmy.

Velmi zajímavým projektem, který propojuje harfisty a harfistky napříč žánry a specifikací, který přichází s novými teritorii, myšlenkami, výzvami a nápady, je projekt *Tierra 47*. V rámci tohoto projektu je pořádána například mezinárodní soutěž v improvizaci na pedálovou harfu. *Tierra 47* sdružuje harfistky a harfisty různých národností, a otevírá nové otázky a dialogy v měnícím se světě moderní harfové hry. Festival i soutěž jsou pořádáni v Madridu. Zakládajícím harfistou byl mexičan *Ángel Padilla Crespo* (1966-2017).

Hlavním důvodem, proč jsem si vybrala jako jednoho z mnoha jazzových harfistů jižní Ameriky právě kolumbijského harfistu *Edmara Castañedu*, je přínos z propojení těchto různých světů. Harfová firma *Camac*, která se zaměřovala do jisté doby hlavně na výrobu koncertních nástrojů s pedálovou mechanikou, se rozhodne vyrobit model kolumbijské či dokonce paraguayské harfy, na kterém spolupracuje s jazzovým harfistou z Kolumbie.

V této práci by si zasloužili jistě místo i další známí i skrytí skladatelé, skladatelky, harfisté, harfistky, které jsem nezmínila. Cílem práce nebylo obsáhnout celou historii, ani veškeré nové možnosti, ale poukázat na danou oblast a množství vlivů, které se mísí a propojují a vytvářejí nové, unikátní spojení a hudební jazyky moderní harfové hry.

⁷² V Praze se naposledy hrál 12. června 2021 v Rudolfinu. Koncert odehrál francouzský harfista *Emmanuele Ceysson* s Pražskou komorní filharmonií v čele s *Emmanuelem Villaumem*.

Seznam použité literatury v abecedním pořádku

Alborno, Carlos Raul Gonzáles, "The Paraguayan Harp", Folk Harp Journal číslo 59, str. 27, zima, rok 1987

COLMAN, Alfredo. *The Paraguayan harp: from colonial transplant to national emblem*. London: Lexington Books, [2015]. ISBN 9780739198209

Garfias, Dr. Roberto, Folk Harp Journal, 24. březen 1979

Harding, Timothy „The Folk Harp in Mexico“ Folk Harp Journal, Prosinec 1973

Moravčík, Jiří „Cimarrón – Kovbojové s harfou v Náměšti“, magazín Uni, červen 2010

Ortiz, Alfredo Rolando, „Latin American harps, History, Music and Techniques for Pedal and Non-Pedal Harpists“, Library of Congress

Schechter, John M. *The Indispensable Harp: Historical Development, Modern Roles, Configurations, and Performance Practices in Ecuador and Latin America*, Kent, Ohio, Kent State University Press, červen 1992

Schulman, „Jazz Musician Is No Angel On The Harp“, 29. březen 2002

Schuma Schumacher, Érico Vital Brasil „Dicionário Mulheres do Brasil“, Editora Zahar, 2000

Další zdroje

BBC pořad o harfových kovbojích: Carlos Orozco
Dostupné na: <https://www.bbc.co.uk/sounds/play/p005xkr6>

Programový katalog 10. Světového harfového kongresu v Amsterdamu, červenec 2008

Programový katalog 7. světového harfového kongresu v Praze, červenec 1999

Použité citace

Edmar Castañeda o EC llaneře v katalogu firmy Camac Harps.
Dostupné na: <https://www.pacificatlanticharps.com/index.php/harps/new-south-american-harps/item/58-camac-ec-llanera>

Anton Sepp, Relación de Viaje a Las Misiones Jesuíticas (Buenos Aires: EUDEBA, 1971)

Výňatek z rozhovoru z článku: Moravčík, Jiří „Cimarrón – Kovbojové s harfou v Náměšti“, magazín Uni, červen 2010